

Spis treści

Wprowadzenie	7
Cele, założenia i struktura pracy	7
Uwagi wstępne	15
1. Właściwości przestrzeni	15
Terytorium i itinerarium, podróż i wędrówka, <i>sacrum</i> i <i>profanum</i> , granica	16
Pojmowanie kategorii przestrzennych a świadomość przynależności zbiorowej.	
Etnocentryzm	18
Warunki sensowności podróżowania	19
Schematy myślenia o wielkoskalowych stosunkach przestrzennych	20
2. Zespół mitów narodowych a kryzys tożsamości zbiorowej	22
 Rozdział I Przekraczanie granic, ogład i reorganizacja świata	
Teofaniczne podstawy tożsamości narodowej i uświęcający aspekt zbiorowych projektów działania	29
Spór o zasadność i kierunek wyprawy	32
Transgresja: anulowanie granic, budowa świata ciągłości i harmonii	45
<i>Homo viator</i> jako nowy wzorzec realizacji człowieka. Zbiorowy projekt ogładu i organizacji świata	53
Uwagi co do realizacji projektu: motyw rozczarowania i postawa moralistyczna	59
 Rozdział II Unifikacja świata	
Wzorzec kosmopolityzmu humanistycznego	79
„Uwewnętrznienie” przestrzeni do zdobycia i idea powszechnego Imperium Ducha	88
Przewartościowania i powroty do wizji świata portugalskiego	99
 Rozdział III Rozpad wizji świata zjednoczonego	
Negacja możliwości powrotu do ojczyzny jako kara lub klątwa	129
Rozprawa z wyobrażeniowością imperialną	144
Współczesne świadectwa zagubienia w obcej i wrogiej przestrzeni	152
 Rozdział IV Desakralizacja przestrzeni i próby jej ponownego uświęcenia	
Konfrontacja z rozczarowującą rzeczywistością. Rozpad wizji przestrzeni uświęconej	171
Motyw narodowego upadku i kategoria peryferii jako nowy element wyobrażeniowości przestrzennej	174
Wizje ucieczki z przestrzeni rodzimej: poszukiwanie rozwiązań czy atawizm podróżowania?	178
Ujęcie przestrzeni rodzimej w kategoriach fizjologicznych: zwyrodnienie i rozpad	186

Próby odbudowy pozytywnego obrazu kraju: wizje jutrzeńki i powroty na „zdrową” prowincję	190
---	-----

Rozdział V „Powrót” do archaicznych schematów wędrówki

Portugalia jako telluryczna macierz. Zgoda na niedostatki ojczyzny	213
Autochtonizm i etnocentryzm mityczny. Pograniczność na planie wielkich stref kosmicznych.....	218
Labirynt i inicjacja. Rozwiązanie aporii uwężnienia w ciasnocie przestrzeni rodzinnej.....	222
Nomadyzm intelektualisty – wędrowanie w przestrzeniach kultury powszechnej	231
Sakralizacja błędzenia.....	234

Podsumowanie

1. Sprzeczności wewnętrzne narodowej mitologii	253
Podróż jako pozytywny wyraz dążeń zbiorowych.....	254
Negatywnie nacechowana wyobraźniowość podróży	255
2. Krystalizacja pozytywnego obrazu innego i inności. Powołanie do mediacji. Idea imperium portugalskiego.....	255
3. Problematiczny stosunek do własnego terytorium i próby rozwiązania aporii terytorialnej. Powrót do archaicznych schematów wyobraźniowości przestrzennej.....	257

Zakończenie

Bibliografia utworów omawianych w pracy.....	269
Bibliografia opracowań (wybór)	277

Między wiekiem XV a XX dochodzi w Portugalii do narodzin, dojrzewania i zmierzchu fascynującej formacji wyobrazeniowej: wizji świata zjednoczonego w powszechnym Imperium Ducha. Portugalczycy chcą dokonać dzieła nawrócenia wszystkich ludów i zbudować sprawiedliwe państwo obejmujące całą ludzkość. Eksploracja nowych obszarów, przekraczanie i zacieranie dawnych granic to wyobrazeniowa rewolucja. Najwyższa ofiara ponoszona przez żeglarzy jest wyrazem narzuconego Portugalczykom przez Opatrzność przeznaczenia do diaspory, a bytowanie całej wspólnoty jest pojmowane w kategoriach odkupieńczej ofiary za świat. Zdaniem wielu, rychło dojdzie do realizacji przepowiedni eschatologicznych – kołowrót historii zatrzyma się i nastanie tysiącletni okres pokoju i sprawiedliwości na świecie. Tymczasem symptomy załamania projektu świata pod egidą portugalską nie dają na siebie długo czekać...